

Studiul antropologic al scheletului hallstattian descoperit la Căzănești, jud. Vâlcea

OLGA NECRASOV și PETRU CANTEMIR

Descoperirea la Căzănești-„Săveasca” a unui schelet datat din prima perioadă a fierului este cu atât mai importantă cu cât avem la dispoziție relativ puține schelete datate din această perioadă și cu cât, conform cu informațiile primite de la descoperitorul lui (Gh. I. Petre), precum și de la prof. D. Berciu, sintem în prezența unui Hallstatt timpuriu (sec. XIII î.e.n.).

Scheletul prezintă un grad de conservare nu din cele mai satisfăcătoare, totuși o restaurare foarte atentă ne-a permis să reîntregim în linii generale masivul facial și să realizăm racordarea lui la neurocraniu, părți așa de importante pentru caracterizarea antropologică a unui schelet. În ceea ce privește neurocraniul, îi lipsește întreaga parte bazală (ceea ce a împiedicat luarea dimensiunilor care pleacă de la punctul bazion (ba), ca și partea inferioară a occipitalului, care nu au putut fi reconstituite, din lipsa elementelor componente. Totuși, majoritatea părților esențiale pentru studiu sînt prezente.

Sexul și vîrsta au fost determinate în condiții bune (cu toate că oasele coxale nu sînt întregi), în conformitate cu criteriile stabilite la Congresul antropologic din Praga (1973), definitivat la Colocviul antropologic de la Sarospatak (1978).

Sexul subiectului este feminin, determinat după relieful neurocraniului, inclusiv dezvoltarea apofizei mastoide, după unele elemente prezente ale oaselor coxale, în special după marea eșanțură ischiatică, precum și după gracilitatea oaselor lungi.

Vîrsta este de aproximativ 30—35 ani (matură tînără) apreciată după situația suturilor craniene și după faciesul simfizar (cu toată starea deficitară a dentiției, care prezintă carii și unele pierderi de dinți din timpul vieții, odontopatii care nu sînt corelate întotdeauna cu vîrsta).

Caracteristicile biometrice și morfologice ale scheletului

Datele biometrice au fost obținute după metoda clasică a lui R. Martin, cu instrumente antropometrice de mare precizie ale firmei Sieber-Hegner (Zürich). Ele au fost interpretate după scările dimorfice ale lui V. P. Alexeev și G. F. Debeț pentru dimensiunile absolute (în care caz este nevoie să se țină seama de dimorfismul sexual) și după scările clasice, pentru caracterele conformativ (indici). Pentru caracterele morfologice (de observație) au fost utilizate clasificările lui Broca, Martin, von Eickstedt, Mollison, Debeț.

Neurocraniul

De formă romboidă scurtă în „norma verticală” și de „casă” în cea occipitală, neurocraniul prezintă un occipital foarte slab bombat. Relieful cranian este slab dezvoltat, atât glabella, cât și

arcurile supraciliare, protuberanța occipitală externă, apofiza mastoidă și relieful supramastoidian fiind de gradul 1.

Din punct de vedere al dimensiunilor, neurocraniul este scurt (168 mm) și larg (143 mm), indicele cranian fiind astfel incipient hiperbrachieran (85,11).

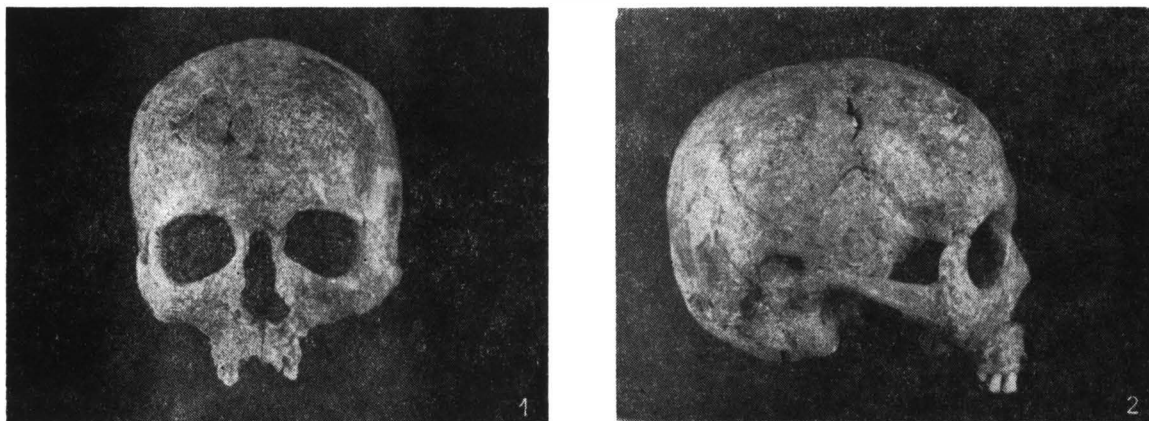

Fig. 1. Craniul de la Căzănești (Vilcea), văzut în „norma facialis” (1) și în „norma lateralis” (2).

Înălțimea bazio-bregmatică neputînd fi măsurată (din lipsa bazei neurocraniului), ne-am limitat la cea porio-bregmatică care se înscrie în categoria înaltă (112 mm), dînd un indice porio-bregmatic longitudinal hipsicran (66,66) și un indice porio-bregmatic transversal tapeinocran (78,32).

Lărgimea minimă a frunții este de categorie mijlocie (92 mm), indicele său fronto-parietal fiind de tip stenometop (64,33). Lărgimea maximă a frontalului (sau coronală) este însă mare (118 mm), ceea ce dă, în raport cu lărgimea sa minimă, un indice frontal transversal care se integrează în formele sferoide ale frunții (77,96).

Occipitalul prezintă o lărgime mare (115 mm) dînd, în raport cu lărgimea maximă a neurocraniului, un indice occipito-parietal de tip larg (80,41).

Craniul facial

Lărgimea bizigomatică a feței este de categorie mare (129 mm), înălțimea ei totală de tip mijlociu (111 mm), înălțimea masivului facial propriu-zis fiind însă mică (61 mm). Indicii rezultați din raportul între lărgimea bizigomatică și cele două înălțimi, se caracterizează printr-o indice facial total mezoprosop (86,04), cel facial superior fiind de tip eurien (47,28).

Orbitele sînt relativ mici, prezentînd o lărgime de 38 mm și o înălțime de 27 mm, raportul între aceste două dimensiuni care caracterizează forma orbitei dînd un indice orbital de tip camecon (71,05).

Apertura piriformă este îngustă (23 mm), dar de înălțime mijlocie (48 mm), ceea ce dă un indice nazal de tip mezorin (47,91).

Adîncimea mandibulei este mică (64 mm), iar lărgimea sa bigoniană (94 mm) este de categorie mijlocie. Raportul dintre aceste două dimensiuni, exprimat prin indicele de adîncime-lărgime al mandibulei (146,87) este de tip larg.

Înălțimea mandibulei în regiunea orificiului mentonier este mare (33 mm) dar grosimea sa la același nivel se situează în categoria dimensiunilor de tip mijlociu (11 mm). Indicele de robusticitate al mandibulei care exprimă raportul cantitativ între aceste două dimensiuni se integrează în categoria indicilor mici (33,33) indicînd o robusticitate mică a mandibulei.

Ramul vertical al mandibulei este înalt (58 mm) dar destul de îngust (30 mm), prezentînd un indice de categorie mică (51,72).

În ceea ce privește indicii care reflectă raportul cantitativ între unele etaje ale neurocraniului și ale craniului facial, trebuie să menționăm că nu am putut calcula indicele de proeminare a feței din cauza deteriorării totale a bazei neurocraniului, ceilalți indici de acest fel au putut însă fi calculați în bune condițiuni.

Astfel, indicele cranio-facial transversal (90,20) se înscrie în categoria formelor criptojugale așa cum este normal în cazul unui neurocraniu hiperbrachieran, cu toate că diametrul bizigomatic este și el mare. Indicele fronto-jugal (71,31) este de categorie joasă, arătînd marea dezvoltare a

diametrului bizigomatic în comparație cu cel frontal minimal, indicele gonio-jugal este de valoare mijlocie, indicând o dezvoltare destul de apreciabilă a lărgimii bigoniene a mandibulei, indicele gonio-frontal prezentând o valoare ridicată care reflectează o dezvoltare mai mare a lărgimii bigoniene în comparație cu cea frontală minimă.

Datele de ordin morfologic, obținute prin observație directă asupra scheletului facial, ne arată poziția aproape frontalizată a oaselor malare (ceea ce a determinat lărgimea destul de mare a diametrului bizigomatic), precum și caracterul lor destul de proeminent. Fosa canină este moderată. În lipsa oaselor nazale (care au căzut probabil în timpul degajării scheletului din sol), dispoziția ramului vertical al maxilarelor superioare ne indică o carenă nazală de proeminență mijlocie. Sub apertura piriformă remarcăm prezența unui șanț prenazal slab marcat. Bolta palatină (parțial distrusă) pare să fi prezentat o formă paraboloidă. În fine, apofiza mentonieră prezintă un contur piramidal, slab marcat.

Statura și unele particularități ale scheletului post-cranian

Dat fiind unele divergențe care apar în rezultatele calculării staturii, după procedeele date de diferiți autori, dăm valorile acestora, calculate după trei procedee principale, acela al lui Manouvrier, acela al lui Trotter și Gleser, precum și acela al lui H. Bach.

Statura după Manouvrier : 158 cm.

Statura după Trotter și Gleser : 163 cm.

Statura după H. Bach : 163 cm.

Conform cu metoda adoptată de noi, considerăm drept statura reală a subiectului reprezentat prin scheletul de la Căzănești, media rezultatelor obținute prin aceste trei procedee, care este de 161 cm. Această statură corespunde cu categoria mare a staturilor feminine.

Tabelul nr. 1

Principalele dimensiuni și indici cranieni și faciali la scheletul hallstattian de la Căzănești („Săveuca”)

No. Martin	Dimensiuni	Val. individuale (mm)	No. Martin	Indici	Val. individuale (mm)
1	g-op	168	8 : 1	I. cranian	85, 11
5	n-ba	—	9 : 8	I. fronto-pariet.	64, 33
8	cu-cu	143	9 : 10	I. fronto-transv.	77, 96
9	ft-ft	92	12 : 8	I. occ-parietal	80, 41
10	co-co	118	17 : 1	I. ba-b longit.	—
12	ast-ast	115	17 : 8	I. ba-b transv.	—
17	ba-b	—	20 : 1	I. po-b longit.	66, 66
20	po-b	112	20 : 8	I. po-b transv.	78, 32
23	Circum. orizontală	503	47 : 45	I. facial total	86, 01
40	ba-pr	—	48 : 45	I. facial super.	47, 28
42	ba-gn	—	52 : 51	I. orbital	71, 05
45	zy-zy	129	54 : 55	I. nazal	47, 91
47	n-gn	111	66 : 68	I. adinc.-lărg. md.	146, 87
48	n-pr	61	71 : 70	I. ram. vertical	51, 72
51	mf-ek	38	69 ₂ : 69 ₁	I. robustitate	33, 33
52	Înălțimea orbitei	27	40 : 5	I. proem. a feței	—
54	al-al	23(?)	45 : 8	I. cranio-fac. tr.	90, 20
55	n-ns	48	9 : 45	I. fronto-jugal	71, 31
66	go-go	94	66 : 45	I. gonio-jugal	72, 86
68	adîncimea mandibulei	64	66 : 9	I. gonio-frontal	102, 17
69	id-gn	29			
69 ₁	Înălț. mand. (g.m.)	33			
69 ₂	gros. mand. (g.m.)	11			
70	Înălț. ram vertical	58			
71	lărg. ram vertical	30			

În ceea ce privește oasele lungi ale scheletului, notăm că femurul este hiperplatimer la ambele oase perechi (69,69) dar fără pilastru și cu un relief subtrohanterian destul de slab. Tibia este platicnemă (58,33) și prezintă o „fosetă orientală” slab marcată.

Concluzii de ordin tipologic

Aproape toate caracteristicile scheletului, arătate mai sus, converg spre tipul dinaroid, prezentând însă și câteva slabe influențe protoeuropoide.

Etude anthropologique du squelette découvert à Căzănești daté du premier Age du Fer (Hallstatt)

RÉSUMÉ

Ce squelette découvert en 1982 par Gh. I. Petresur le territoire du village Căzănești (dépt de Vilcea) est daté du XIII-me s.av.n.è., ce qui correspond au Hallstatt ancien. Malgré son état de conservation, qui n'est pas des plus satisfaisants, une restauration très attentive nous a permis d'en réaliser une étude plus ou moins complète.

Le squelette appartient à une femme d'environ 30 ans. Les principales données biométriques sont présentées dans le Tableau annexe. Le neurocrâne du sujet est hyperbrachycrâne à indices porio-bregmatiques hypsicrâne et tapéinocrâne, au front sténométopé, à occipital large et très faiblement bombé, au relief crânien très peu accentué.

Le crâne facial mesoprosope et euryène, présente des orbites chamaeconques et un nez mésorhinien. La mandibule, de largeur moyenne et peu robuste, offre une branche verticale élevée. L'indice crânio-facial transversal appartient à la catégorie cryptozygale.

La stature, calculée selon notre procédé *, est une stature féminine élevée (161 cm). Calculée selon d'autres procédés elle est de 158 cm, d'après celui de Manouvrier et de 163 cm, d'après le procédé de Trotter et Gleser, autant que d'après celui de H. Bach.

Du point de vue typologique, le sujet présente bien des traits dinaroides mêlés à quelques caractères protoeuropoïdes.

EXPLICATION DE LA FIGURE

Fig. 1. Crâne de Căzănești (Vilcea): „norma facialis (1) et „norma lateralis” (2).

* O. Necrasov, Bull. et Mém. de la Société d'anthropolo-

gie de Paris, s. XIII, t. 9, nr. 4, 1982, p. 232–237.